

Historia

Teren obecnej gminy Nagłowice to jeden z najstarszych obszarów osadniczych Ziemi jędrzejowskiej. Najwcześniejsze chronologiczne wzmianki o Nagłowicach pochodzą z 1269 roku, kiedy to książę Bolesław Wstydlivy poświadczył transakcję między klasztorem jędrzejowskim a wojewodą krakowskim Sułkiem z Niedźwiedzia, na mocy której cystersi otrzymywali dziedzinę komorników i koniarzy w Nagłowicach. W 1325 r. Nagłowice zapisano w rejestrach dziesięciny papieskiej jako wieś z kościołem parafialnym, którego plebanem był Czechosław. Już jednak 3 tysiące lat temu rozwijała się tutaj kultura łużycka, o czym świadczy odkrycie w Nagłowicach cmentarzyska kultury łużyckiej z 86 grobami. Z kolei w Jaronowicach znaleziono kilka monet rzymskich. Chociaż Nagłowice w swojej historii miały wielu właścicieli: Lisów, Porajów, Kotkowskich, Walewskich, Kosickich, a od 1914 r. Radziwiłłów, to Rejowie będąc właścicielami Nagłowic od XV wieku znacząco przyczynili się do popularności tej miejscowości. Do historii literatury polskiej Mikołaj Rej herbu „Oksza” przeszedł z określeniem „z Nagłowic”, z których się pisał. Miejscowość dziedziczona przez kolejne pokolenia Rejów stała się nieodłącznym elementem nazwiska pisarza, którego nazywamy „ojcem literatury polskiej”. Mikołaj Rej, autor wielu utworów o tematyce świeckiej i religijnej, należy do grona postaci – symboli kultury polskiej. Mikołaj Rej niemal przez całe swe dorosłe życie pilnie i niestrudzenie krzątał się wokół pomnożenia swego majątku. Po rodzicach odziedziczył w 1529 r. sporą część rodowych dóbr Rejów w Krakowskim oraz posagowe ziemie matki w okolicach Halicza. Do tego kompleksu majątków, który zapewnił Mikołajowi dobry start, należało między innymi pół wsi Topola wraz z dworem, Żórawno – miejsce jego urodzin oraz pół wsi Bobin. Gdy umiera jego stryj Piotr, w 1539 r. Mikołaj otrzymuje kolejną część Topoli oraz Nagłowice. Poeta wciąż powiększał swój majątek przez zamiany, dokupywanie, zastawy, pozyskiwanie darowizn (między innymi od króla za swój talent literacki), dzierżawy, zakładanie nowych osad czy właściwy ożenek. Rej bardzo cenił sobie pracę i oszczędność, niestrudzenie inwestował i obracał pieniądzem licząc na odpowiednie zyski w przyszłości, prowadząc przy tym racjonalną gospodarkę wiejską i miejską, rolną i hodowlaną oraz stosując nowoczesną administrację. Zgodnie z ówczesnymi uwarunkowaniami ekonomicznymi, główne ośrodki gospodarcze w dobrach Reja tworzyły folwarki, produkujące na eksport via Gdańsk oraz na rynki wewnętrzne. Mikołaj rozpoczął jako posiadacz 2 całych wsi i części w 5 innych. Pod koniec życia na jego majątek składało się co najmniej 17 całych wsi, 6 innych części wsi, a także 2 miasteczka, dom w Krakowie oraz inne dochody. Rej umiera w 1569 roku pozostawiając majątek swojej żonie.

Zofia Kościeniówna z Sędziszowa scedowała Nagłowice na rzecz dzieci: synów Andrzeja, Mikołaja i Krzysztofa oraz córek Anny, Doroty, Bogumiły, Elżbiety i Barbary. Z trzech synów poety (wszyscy dziedziczyli na Nagłowicach) – linie dwóch pierwszych, Mikołaja i Andrzeja przetrwały najdalej, do XVIII wieku. Współcześni Rej o wie są potomkami z linii Krzysztofa. Jak długo Rejowie byli dziedzicami Nagłowic – nie wiadomo.

W roku 1784 dobra Nagłowic wraz z przyległościami przeszły w ręce Walewskich. Nowy właściciel, Kacper Walewski, zamieszkał w Nagłowicach, wybudował nowy dwór: parterowy dwu traktowy, z mieszkalnym poddaszem, kryty gontem. Syn jego Antoni, gubernator kielecki, otoczył dwór okazałym parkiem. Nagłowice wraz z folwarkami: Słęcinem (Ślęcinem), Marianowem, Rejowcem i Kuźnicami posiadały w końcu XIX wieku 3329 morgów ziemi, gorzelnię, tartak parowy i wodny, gonciarnię, smolarnię, hutę szklaną oraz pokłady kamienia wapieniowego i torfu.

Późniejszy właściciel Nagłowic – Józef Kosicki, zięć Antoniego, powiększył dwór, wystawił oficynę, odnowił i uzupełnił budynki gospodarcze, uporządkował i rozszerzył gospodarstwo rybne. Będąc wykonawcą testamentu swej siostry ciotecznej – Marii Michałowskiej z Walewskich – wybudował w latach 1908 – 1914 nowy, neogotycki kościół w Nagłowicach. Poprzedni, drewniany, z roku 1732

rozebrano w 1908 roku. W 1914 roku Nagłowice kupuje książę Janusz Radziwiłł. W wyniku działań rodzinnych kolejnym właścicielem zostaje książę Michał Radziwiłł. Powstaje jeden z największych kompleksów majątkowych w powiecie jędrzejowskim, w skład którego wchodzi również majątki Oksa i Chycza, o łącznej powierzchni ponad 36 tys. ha. W latach dwudziestych XX wieku Radziwiłłowie wznoszą w pobliżu dworku piętrowy pałac, z monumentalnym portykiem kolumnowym.

Po zakończeniu II wojny światowej majątek rozparcelowano. Pierwszym użytkownikiem dworku i pałacu tuż po wyzwoleniu, był Związek Literatów Polskich. Następnie ulokowano tam Państwowy Dom Dziecka, którego organizatorem była Irena Mrożewska. Dworek po II wojnie jest już podupadły, kwaterowały w nim wojska niemieckie, służył także jako magazyn i skład staroci. W latach 1969 - 1985 pod patronatem Państwowego Muzeum im. Przypkowskich w Jędrzejowie, funkcjonuje w nim Izba Pamięci Mikołaja. Dom Dziecka w r. 1977 opuszcza dworek do nowo wybudowanego bloku. Przystąpiono również do remontu pałacu Radziwiłłów. Dworek ulega dalszej dewastacji. Od 1980 roku rozpoczęto starania o środki na remont dworku. Powstały plany renowacji budynku i jego zagospodarowania. W październiku 1988 roku otwarto dworek po remoncie. Ekspozycję biograficzną i wystawę książek wykonano według projektu mgr Kazimiery Zapałowej - dyrektora Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Do świeżo wyremontowanych pomieszczeń przeniesiono również bibliotekę publiczną.